

Маслик Р. О.

ФІНАНСОВИЙ СТАН СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розкрито сутність понять «програма» та «соціальна програма». Розглянуто етапи побудови соціальних програм, їх класифікацію та основні ознаки. Наведено результати аналізу низки державних соціальних цільових програм, що реалізуються в Україні. Проаналізовано джерела та форми фінансування соціальних програм. Запропоновано шляхи покращення системи виконання соціальних програм в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна програма, державна цільова програма, програмування, неприбуткові організації, громадська ініціатива.

1. Вступ

Основним завданням внутрішньої політики всіх сучасних країн світу є подолання соціальних проблем та підвищення рівня якості життя кожного громадянина. Незважаючи на існування великої кількості підходів до вирішення цих питань, впровадження соціальних програм є основним інструментом реалізації державою своїх соціальних функцій. Особливої уваги в умовах нашої країни, що склались, потребують проблеми з подолання бідності, забезпечення соціальних гарантій, покращення здоров'я населення. Ефективність реалізації кожної соціальної програми в основному залежить від її фінансового забезпечення. Основним джерелом фінансування яких є Державний бюджет. Тому важливим є пошук та залучення нових джерел та форм фінансування соціальних проектів. Актуальність теми полягає в необхідності аналізу та оцінці державних соціальних програм, що має враховувати специфічні умови соціально-економічного розвитку країни, відповідати меті забезпечення соціальної справедливості та економічного зростання.

2. Аналіз досліджень та публікацій

Питання розробки та реалізації програм, що мають соціальну спрямованість, не є новими у науковій практиці. У різні часи до них звертались багато дослідників. Лібанова Е. М. у своїй роботі [1] виділяє кілька основних типів подій, настання яких повинно захищатись державними програмами: старість, інвалідність або втрата годувальника, хвороба або пологи, нещасний випадок на виробництві, безробіття, бідність, втрати через стихійне лихо. Макарова О. В. у своєму дослідженні [2] дає власне трактування «державної соціальної програми» як системи взаємопов'язаних дій або заходів, спрямованих на покращання рівня життя певних контингентів населення, що ініціюється державою, забезпечується державними механізмами регулювання і базується на перерозподілі коштів у системі державних фінансів. Проблемам пошуку джерел та обґрунтування форми фінансування соціальних проектів присвячено численні

публікації та дослідження. Пономаренко О. В. у своєму дослідженні [3] виокремлює такі джерела, серед яких основними є ресурси:

- 1) державного та місцевих бюджетів;
- 2) позабюджетних фондів;
- 3) бізнес-структур;
- 4) міжнародних інститутів (фондів);
- 5) населення (благодійні пожертвування).

3. Формулювання цілі та задач дослідження

Мета статті — розкрити роль соціальних програм у сучасній системі соціального захисту населення України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. З'ясувати суть поняття «соціальної програми» та її необхідних елементів.
2. Розглянути приклади державних соціальних програм в Україні та проаналізувати їх ефективність.
3. Проаналізувати джерела фінансування соціальних програм та виокремити нові форми здійснення фінансового забезпечення соціальних програм в Україні.

4. Результати дослідження ролі соціальних програм у сучасній системі соціального захисту населення України

Соціальна політика є однією із найважливіших сфер відповідальності будь-якої держави. Основним завданням державної соціальної політики є гармонізація суспільних відносин, узгодження інтересів всього суспільства та окремих груп населення, забезпечення сталого людського розвитку та гідних умов життя для кожного громадянина. Організаційно-економічний механізм управління соціальним розвитком — система формування і реалізації цілей та інструментів їх досягнення. Важливу роль в удосконаленні цього механізму відіграє розробка соціальних програм.

Під «програмою» як правило розуміють упорядковану послідовність дій, спрямовану на досягнення заздалегідь визначеної цілі [1]. «Програма» у перекладі з грецького

означає оголошення, розпорядження. Виходячи з етимології цього слова, зміст програмування полягає в тому, щоб визначити, що і як робити [4]. Якщо йдеться про «соціальну програму», то це – послідовність заходів, спрямованих на досягнення певної соціальної цілі [1]. Отже, поняття «соціальна програма» вирізняється за такими критеріями [2]:

- спрямованість на вирішення певної соціальної проблеми;
- наявність певного контингенту охоплення (впливу);
- забезпеченість фінансовими та організаційними ресурсами.

Цілі та очікувані соціальні результати визначаються соціальною політикою. Склад, обсяг фінансування, масштабність та інші параметри соціальних програм узгоджуються з бюджетною політикою. У формуванні та реалізації соціальних програм можуть брати участь різні суб'єкти, серед яких органи державної влади та місцевого самоврядування, недержавні організації, що функціонують у соціальній сфері. Також суб'єктами цього процесу є законодавчі, виконавчі, суддівські органи влади, які визначають цілі, завдання, пріоритети, нормативно-правову базу соціальної політики та здійснюють безпосередньо практичну роботу з її реалізації [5].

Щодо видів державних соціальних програм у сфері соціального захисту, то головними критеріями їх виділення можуть виступати об'єкти соціального захисту або цільова група. За цими критеріями традиційно виділяють програми соціального захисту багатодітних сімей, безробітних, інвалідів, молоді. Важливим критерієм класифікації державних програм є форма надання допомоги. За цим критерієм можна виділити програми житлових субсидій, пенсійного забезпечення, натурального забезпечення програми соціального обслуговування. За критерієм технології, яка лежить в основі дії програми, традиційно виділяють програми соціального страхування та соціальної допомоги. Інші критерії, які також можуть застосовуватись для класифікації соціальних програм – це терміни: короткострокові (1–2 роки), середньострокові (3–5 років), довгострокові (8–10 років і більше), постійно діючі. Слід зазначити, що програми соціальної підтримки в основному мають постійний або довготривалий характер і діють на національному рівні. За масштабністю доцільно розрізняти національні, регіональні, територіальні, локальні програми. Також масштаби програми визначаються колом осіб, на яких вона спрямована [1, 4].

З'ясувавши суть поняття соціальної програми необхідно виокремити основні джерела їх фінансового забезпечення. В загальному джерела фінансування соціальних програм поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні (рис. 1). Зовнішні фінансові потоки формуються за допомогою міжнародних інститутів. Внутрішні джерела фінансування соціальних проектів визначаються бюджетною системою країни та позабюджетними фондами, фінансовими ресурсами підприємств, соціальними фондами органів місцевого самоврядування [3].

Основним недоліком діючої системи соціальних послуг є здійснення надмірного фінансового тиску на Державний бюджет. Оскільки видатки на соціальні заходи постійно зростають і на сьогодні становлять приблизно

Рис. 1. Форми та джерела фінансування соціальних програм [3]

46 % від всіх витрат. Тому на сьогодні вагомим є питання пошуку альтернативних джерел забезпечення права на соціальну допомогу. Багато людей звертаються до недержавних організацій (далі – НПО), які допомагають їм долати життєві труднощі та підтримувати соціальну активність. Такі організації відносять до «третього сектору» і є альтернативою державним організаціям. На наш погляд доцільним є розвиток таких організацій та забезпечення належного його фінансування з боку держави.

Державне фінансування діяльності організацій «третього сектору» є важливим елементом стосунків між цим сектором і державою. У розвинутих країнах світу соціальні програми і проекти фінансуються в основному за рахунок місцевих бюджетів. Наприклад, частка видатків на соціальні заходи з консолідованих державних бюджетів багатьох країн Європи складає 51–70 %, а в Україні тільки 25–30 % [3]. В деяких країнах державне фінансування виступає як дохід таких неприбуткових організацій.

На сьогоднішній час підтримку з державного бюджету отримують лише 30 % НПО і частка такого фінансування у їх загальному бюджеті становить лише 9–11 %. Для порівняння – частка державного фінансування в загальному доході НПО європейських країн становить близько 22–77 % [3]. Недостатнє фінансування неприбуткових організацій з боку держави не є єдиною проблемою розвитку НПО. До основних проблем також можна віднести: недостатнє розуміння державними органами переваг співпраці з НПО. Це свідчить про те, що існують ще організації, які по документах державного та місцевих бюджетів фінансуються на позаконкурсній основі.

Ще одним джерелом пошуку фінансових засобів здійснення соціальних програм є приватна благодійність та громадська ініціатива. Такі інструменти передбачають створення приватних фондів фінансування, а держава лише підтримує запропоновані соціальні програми через законодавчі умови залучення частки джерел громадської ініціативи.

Також до інноваційних форм фінансування соціальних програм в Україні відносять також вилучення або відтермінування погашення заборгованості підприємств соціальної сфери до місцевих бюджетів, розрахунки за клірингові та складські послуги [3].

Однак, такі види джерел фінансування соціальних програм потребують вдосконалення, оскільки мають декілька вагомих недоліків, а саме:

- 1) слабка мотивованість комерційних та громадських організацій, а особливо громадян;
- 2) низький рівень їх схильності до ініціювання заходів реалізації громадських програм.

Тому першочерговим завдання державних органів щодо реалізації соціальних програм є стимулювання інноваційних форм їх фінансування, заснованих на співпраці держави та бізнесу.

Проаналізуємо основні державні соціальні цільові програми, що реалізуються зараз в Україні (табл. 1). До уваги ми взяли п'ять, на наш погляд, найвагоміших державних цільових соціальних програм: соціальна програма подолання бідності, соціальна програма підтримка сім'ї, соціальна програма «Молодь України», соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, соціальна програма забезпечення пожежної безпеки.

Таблиця 1

Аналіз деяких державних цільових соціальних програм

Назва програми	Мета програми	Фінансове забезпечення
Державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 року	Зменшення кількості бідного населення та запобігання виникненню хронічної бідності	За рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, що визначаються щороку виходячи з конкретних завдань та можливостей бюджету, а також за рахунок коштів інших джерел
Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 року	Збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціального захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах	З державного бюджету в межах 3857,5 тис. грн., з місцевих бюджетів — 8430,4 тис. грн., з інших джерел — 81,5 тис. грн.
Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009–2015 роки	Створення системи правових та соціально-економічних умов для ефективної соціалізації та самореалізації молоді	Орієнтований обсяг фінансування становить 257419 тис. грн.
Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Створення у періоду до 2017 року умов для реалізації державних гарантій і конституційних прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Загальний обсяг фінансування становить 621209,92 тис. грн., з них з державного бюджету — 583797,92 тис., які спрямовані на соціальний захист дітей
Державна цільова соціальна програма забезпечення пожежної безпеки на 2012–2015 роки	Забезпечення населення, природного середовища, тощо від пожежі, підвищення рівня протипожежного захисту	Орієнтований обсяг фінансування становить 876,92 млн. грн.

Примітка: * складено автором на основі [6–10].

Бідність — це комплексна проблема, а її подолання є довготривалим процесом. На сьогоднішній час моніторинг показників бідності свідчить про те, що показники бідності за відносним критерієм залиши-

лися у 2013 році (24,7 %) на рівні 2011 року. Найвищий рівень бідності за 2011–2013 роки спостерігався у 2012 році (26 %), у 2013 році рівень зменшився на 1,3 % і становив 24,7 % [11]. Проте, не зважаючи на покращення показників, проблема залишається актуальною і потребує подальшого розв'язання.

Основними завданнями програми підтримки сім'ї є вирішення проблем соціального захисту сімей, а саме: забезпечення надання послуг сім'ям з питань підготовки до майбутнього батьківства; посилення відповідальності батьків за утримання, виховання та розвиток дітей; зміцнення шлюбу та зменшення кількості шлюбу та інші завдання.

Виконання програми реформування системи закладів для дітей-сиріт дасть можливість в першу чергу забезпечити дотримання державних гарантій та конституційних прав дітей; запровадити єдиний механізм фінансового забезпечення дітей; реформувати систему закладів із створення умов для проживання та виховання дітей, наближених до сімейних.

Проблему ефективної соціалізації та самореалізації молоді можливо вирішити двома шляхами: проведення систематичних заходів державними установами за рахунок бюджетних коштів; широкомасштабне впровадження сучасних технологій, які дають змогу забезпечити взаємодію з усіма представниками молоді та соціальними інститутами. Досвід європейських країн свідчить, що така активна взаємодія стосовно реалізації державної молодіжної політики дає позитивні результати [9].

Програму пожежної безпеки заплановано виконувати двома етапами: на першому етапі (2012 рік) планується шляхом удосконалення законодавчих актів та інших нормативно-правових актів у сфері пожежної безпеки запровадити додатковий механізм реалізації державної політики у зазначеній сфері, що в подальшому за умов належного фінансування на другому етапі (2013–2015 роки) сприятиме виконанню завдань та здійсненню заходів, передбачених програмою [10].

5. Висновки

Становлення і розвиток соціальних програм як інструменту державного регулювання соціальної сфери є історично і об'єктивно обумовленим явищем, викликаним необхідністю протистояння ринковим ризикам з метою збереження стабільності держави, захисту соціально-вразливих верств населення, забезпечення ефективного розвитку. Негативні соціально-економічні наслідки тривалої економічної кризи обумовлюють необхідність створення вітчизняної теоретико-методологічної бази застосування державних соціальних програм. Серед основних шляхів подолання проблеми пошуку та залучення нових джерел фінансування соціальних програм є:

1. З боку держави — це активніша участь у стимулюванні та підтримці діяльності неприбуткових організацій.
2. Створення державою умов співпраці «державабізнес»:
 - спрощення державою умов створення неприбуткових організацій;
 - перехід держави на суто конкурсну основу щодо фінансування громадських організацій.
3. Залучення громадян до ініціювання заходів реалізації соціальних програм.

Література

- Лібанова, Е. М. Соціальні результати державних програм: теоретико-методологічні та практичні аспекти оцінювання [Текст]: монографія / Е. М. Лібанова. — Умань: Соцінський, 2012. — 312 с.
- Макарова, О. В. Державні соціальні програми: теорія, методика розробки та оцінки [Текст]: монографія / О. В. Макарова. — К.: Ліра-К, 2004. — 328 с.
- Пономаренко, О. В. Механізм державного управління соціальними проектами та програмами: теорія і методологія [Текст]: монографія / О. В. Пономаренко. — Донецьк: Технопарк, 2010. — 342 с.
- Євдокимова, І. Ефективність соціальних програм як інструментів соціального захисту населення [Текст] / І. Євдокимова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2009. — № 881. — С. 190–194.
- Макарова, О. В. Державні соціальні програми: теорія, методика розробки та оцінки [Текст]: автореф. дис. ... д-ра ек. наук: 08.09.01 / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. — К., 2004. — 34 с.
- Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 1057 від 31.08.2011 р. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011-п.
- Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримка сім'ї до 2016 року [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 341 від 15.05.2013 р. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-п.
- Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 1242 від 17.10.2007 р. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1242-2007-п.
- Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009–2015 роки [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 41 від 28.01.2009 р. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-п.
- Про затвердження Державної цільової соціальної програми забезпечення пожежної безпеки на 2012–2015 роки [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 590 від 27.06.2012 р. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/590-2012-п.
- Льчук, Л. І. Моніторинг ситуації у соціальній сфері в Україні за квітень 2014 року [Електронний ресурс] / Л. І. Льчук. — Режим доступу: \www/URL: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=392:2014-&catid=17:2010-06-10-20-44-31&Itemid=24. — 17.07.2014.

ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОГРАММ КАК ИНСТРУМЕНТОВ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

В статье раскрыта сущность понятий «программа» и «социальная программа». Рассмотрены этапы построения социальных программ, их классификация и основные признаки. Приведены результаты анализа ряда государственных социальных целевых программ, реализуемых в Украине. Проанализированы источники и формы финансирования социальных программ. Предложены пути улучшения системы исполнения социальных программ в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, социальная программа, государственная целевая программа, программирование, неприбыльные организации, общественная инициатива.

Маслик Роксолія Орестівна, аспірант, кафедра економіки, менеджменту та державного управління, Львівська державна фінансова академія, Україна, e-mail: rudzinska.r@gmail.com.

Маслик Роксолана Орестовна, аспірант, кафедра економіки, менеджменту та державного управління, Львівська державна фінансова академія, Україна.

Maslyk Roksoliana, Lviv State Academy of Finance, Ukraine, e-mail: rudzinska.r@gmail.com

УДК 336.734:336.713(477)

DOI: 10.15587/2312-8372.2014.27935

Маліновська О. Я.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЯК НЕОБХІДНОГО ІНСТРУМЕНТУ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

У статті з'ясовано суть поняття «кредитна спілка» та виокремлено основні віхи становлення кривних спілок в Україні. Досліджено тенденції розвитку кредитних спілок і визначено пріоритетні напрями їхньої діяльності у майбутньому. Зокрема, проведено детальний аналіз стану кредитних спілок України, акцентовано увагу на причинах виникнення недоліків у діяльності кредитних спілок.

Ключові слова: кредит, кредитна спілка, комерційний банк, фінансова установа, ломбард, Всеукраїнська асоціація кредитних спілок.

1. Вступ

Сьогодні особливого значення набувають фінансові установи, які націлені на соціальний розвиток. Такі установи мають на меті допомогти захистити населення від знецінення коштів, забезпечити громадянам фінансовими послугами. Саме ці ознаки є притаманні так званим кредитним коопераціям, які в Україні діють

як кредитні спілки. Розвиток національних кредитних спілок сьогодні розвивається у жорстких умовах, а саме: недосконалості законодавчих актів, фінансової нестабільності, зниження довіри населення до фінансово-кредитних установ, що потребує істотного вдосконалення їхнього функціонування. Отже, як бачимо проблема ефективного функціонування кредитних спілок набуває особливої актуальності в умовах ринкової економіки.